

ZAŠTITA JAVNOG REDA I BEZBEDNOSTI NA SVETOJ GORI

Dalibor Đukić¹

Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu

Sažetak: Sveta Gora ili poluostrvo Atos predstavlja mesto od izuzetnog najpre verskog ali i kulturnog, istorijskog i etnografskog značaja za pravoslavne narode. Na ovom relativno malom prostoru nastala je jedna od najznačajnijih monaških zajednica u Evropi. Ona se formirala u periodu od IX do XV veka pod jakim uticajem vizantijskog monaškog obrasca. Države pod čijom vlašću se Sveta Gora nalazila u toku njene hiljadugodišnje istorije uvek su bile zainteresovane da obezbede red i sigurnost manastira u kojima se čuvaju relikvije, dokumenti i spomenici od neprocenjivog značaja. Imajući u vidu da se organizacija monaštva na Atosu sporo menjala, izazovi sa kojima su se državni organi susretali kako bi obezbedili javni red na ovom specifičnom prostoru ostali su vekovima isti: nepristupačnost terena, teritorijalna izolovanost monaških naseobina, poseban režim monaške samouprave i veliki broj posetilaca koji dolaze iz najrazličitijih delova sveta.

Ključne reči: Sveta Gora, javni red, policija, manastiri, Konstitutivna povelja.

Uvod

Na jugu grčkog poluostrva Halkidiki nalaze se tri kraka, kojim se to poluostrvo završava u Egejskom moru. Najistočniji od tih krakova u najstarijim izvorima naziva se *Atos*, a često i *Akti*,² dok se od sredine desetog veka pojavljuje i naziv

¹ Asistent, dalibor.djukic@ius.bg.ac.rs

² Naziv *Akti* susreće se kod Tukidida 4, 109, 1: „...ξυμμάχους στρατεύει ἐπὶ τὴν Ἀκτὴν καλουμένην. ἔστι δὲ ἀπὸ τοῦ βασιλέως διορύγματος ἕσω προύχουσα, καὶ ὁ Ἄθως αὐτῆς ὄρος ὑψηλὸν τελευτᾷ ἐς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος“ – saveznike okuplja kod Akti (obala) zvane, koja se nalazi od carskog

Sveta Gora. U brojnoj literaturi o Svetoj Gori iznose se različite hipoteze o nastanku svetogorskog monaštva. U pokušaju da se dođe do odgovora na ovo pitanje često se prepliću pobožna predanja, legende i istorijske činjenice, tako da je konačan odgovor nemoguće dati.³ Izgradnja prvog manastira na Svetoj Gori 963. godine od strane Atanasija Atonskog predstavljala je presedan, koji je imao dalekosežne posledice u narednim vekovima. Od tada je osnovano preko dvadeset manastira. Pojedini među njima bili su nastanjeni monasima različitog etničkog porekla: među prvima se pominju Iveri – Gruzijci,⁴ zatim Amalfićani, Bugari, Srbi, Rumuni i Rusi.

Podizanje brojnih manastira u koje se uselio veliki broj monaha i koji su uživali ugled i privilegije na vizantijskom dvoru, uticalo je na organizaciju centralne uprave na Svetoj Gori. Naravno, Sveta Gora nije ostala imuna na turbulentna dešavanja koja su zahvatila njenu okolinu: pad pod latinsku vlast nakon krstaških ratova, napadi katalonskih gusara, kratkotrajni periodi srpske i otomanske vlasti. Bez obzira na to pod čijom se vlašću nalazilo Atonsko poluostrvo, monasi su uspevali da sačuvaju privilegije i imunitete koje su im darivali vizantijski imperatori, pa čak u nekim slučajevima i da ih uvećaju. Koliko je vremenom ugled Svete Gore porastao govori i činjenica da je na državnom saboru u Skoplju, na kojem je proglašena Pečka patrijaršija, bio prisutan svetogorski prot. Cilj je bio da se prikaže kako ovaj nekanonski akt ima podršku najvažnijih crkvenih centara, među kojima je Sveta Gora zauzimala istaknuto mesto.⁵

U ovom prvom periodu formirana je svetogorska monaška zajednica kakva, uz ne tako velike promene postoji do danas. Sto se tiče zaštite javnog poretka i bezbednosnih izazova sa kojima se suočavaju organi reda na Svetoj Gori od značaja su sledeće činjenice koje se vezuju za ovaj period svetogorske istorije: prvi svetogorski monasi nisu živeli u velikim manastirima, već u siromašnim drvenim kelijama i kolibama koje su bile neravnomerno rasute po celom poluostrvu, često i na veoma zabačenim i nepristupačnim mestima. Iako su kasnije izgrađeni manastiri, ovakve monaške naseobine nisu prestale da postoje, već do danas predstavljaju manastirske područne ustanove. Teško je bilo i ranije, a u velikoj meri i danas da se svi takvi objekti obezbede. Dodatnu opasnost predstavlja činjenica da se, zahvaljujući dugotrajnosti njihovog postojanja, u njima mogu naći veoma vredni i skupoceni predmeti koje su vekovima brojni posetioci

otvora ka unutra idući, i visoka njena gora Atos završava se u Egejskom moru (prevod autora), H. S. Jones, J. E. Powell, *Thucydides Historiae*, Oxford 1942. Naziv Akti koriste i Elije Herodijan i Stefan Vizantinac, pri čemu je potonji najverovatnije preuzeo tekst od prethodnika: Augustus Lentz, *Herodiani technici reliquiae v. 1*, Lipsiae 1867, str. 344, *Στέφανος Περὶ πόλεων* = *Stephanus de urbibus: quem primus Thomas de Pinedo Latii jure donabat, & observationibus, scrutinio variarum linguarum, ac praecipue Hebraicae, Pheoniciae, Graecae & Latinae detectis illustrabat: his additae, prae eiusdem Stephani fragmentum*, Apud Rud. & Gerh. Wetstenios, Amstelaedami 1725, str. 55.

³ Različite teorije o nastanku svetogorskog monaštva detaljno obrađuje Dionizija Papahrisantu u svom delu, D. Papahrisantu, *Atonsko monaštvo, počeci i organizacija*, Društvo prijatelja Svete Gore Atonske, Beograd 2003, str. 7–25.

⁴ O ulozu Gruzijaca u razvoju Atona vid. *Ibidem*, str. 161.

⁵ Da li su svetogorci zaista podržavali nekanonsko proglašenje srpske patrijaršije, teško je utvrditi. Njihovo prisustvo pre se može protumačiti kao ispravan diplomatski potez imajući u vidu da je Sveta Gora zajedno sa većim delom Makedonije bila pod vlašću srpske države. Kao dokaz dobrih odnosa srpskih vladara i Svete Gore mogu se navesti hrisovulje cara Dušana kojima on garantuje privilegije i sva stečena prva svetogorskim manastirima.

donosili. U ovom periodu nastao je običaj da svetogorski organi samouprave brinu o bezbednosti i javnom redu na poluostrvu. Na prvom mestu to je bio posao *prota*, koji je dugo bio najviša sudska vlast na Svetoj Gori. Iako su često vladari i istaknute vojskovođe pomagale manastirima u zaštiti njihovih objekata, svetogorski monasi nisu brigu o svojoj bezbednosti prepuštali isključivo njima. Još jedna činjenica koja se vezuje za prvi period svetogorske istorije jeste prisustvo monaha različitih nacionalnosti, što je uvek zbog jezičkih i kulturoloških razlika predstavljalo izazov za organe zadužene za održavanje reda i bezbednosti.

1. Turska vladavina

I pored toga što su se prvi monasi na Atos doselili u vreme Vizantije i formirali prve centralne organe uprave, uprava kakva danas postoji nastala je u vreme turske vladavine. Proces formiranja savremenog sistema vlasti na Svetoj Gori tekao je spontano i predstavlja izraz preraspodele uticaja i snage među manastirima.

Najverovatnije u toku 16. veka porez koji je ubiran na Svetoj Gori dodeljen je Bostandžijskom odžaku, čiji je oficir sa još tri činovnika boravio u *Kareji*, administrativnom centru Svete Gore. Oficir, koji je nazivan i *zabit*, pošto je imao zadatak da štiti monahe, bio je zadužen između ostalog i za održavanje javnog reda i discipline.⁶

Polovinom 19. veka, a najverovatnije posle reformi iz 1869. godine, na Svetoj Gori je postavljen turski upravitelj (*kajmakam*).⁷ Vremenom je on, kao predstavnik države, preuzeo određene poslove koji su bili u nadležnosti *prota*, među kojima je i briga o javnom redu i bezbednosti.⁸ On je te poslove obavljao u saradnji sa svetogorskim organom *Epistasijom*, koji su činili predstavnici najuticajnijih svetogorskih manastira.⁹ U isto vreme je na Svetoj Gori postavljen i jedan policajac, koji se nalazio u službi *kajmakama*. Ovde bi trebalo podvući razliku između trupa zaduženih za održavanje javnog reda van gradova, koje su u Grčkoj nazivane žandarmerija (*χωροφυλακή*) i gradske policije (*αστυνομία*).¹⁰

6 A. Fotić, *Sveta Gora i Hilandar u Osmanskom carstvu XV–XVII vek*, Beograd 2000, str. 56; Δ. Παπαχρυσάνθου, *Η διοίκηση του Αγίου Όρους*, Αθήνα 1999, str. 20.

7 Postoje mišljenja da *kajmakam* nije vršio upravnu vlast i da se nije mešao u upravne poslove Svete Gore, već je samo prenosio naredbe izdate od strane upravitelja Solunskog vilajeta. N. Αντωνόπουλος, *Η συνταγματική προστασία του άγιορειτικού καθεστώτος*, Τροχαλία, Αθήνα 1997, str. 71.

8 Iako grčki autori iz tog vremena ističu da *kajmakam* nije vršio upravnu i izvršnu vlast na Svetoj Gori, on je ipak u dogovoru sa *Epistasijom* (*Sinaksis*) mogao vršiti neke policijske poslove. Π. Καρολίδου, *Η ενεστώσα κατάσταση εν τω Αγίω Όρει*, Αθήνα 1896, str. 43.

9 *Epistasija* kao organ centralne uprave formiran je zahvaljujući centripetalnim težnjama koje su nastale kao posledica porasta ugleda i ekonomskog jačanja nekoliko velikih manastira, a koje se vremenski poklopilo sa slabljenjem pozicije *prota*. Prvi svetogorski statut koji otvara put stvaranju organa uprave u koje ulaze predstavnici najuticajnijih manastira jeste Sigilij patrijarha Pajsija iz 1744. godine.

10 Žandarmerija je predstavljala najstariji i najznačajniji deo policijskih snaga Grčke. Sve do 1906. godine to su bili jedini organi reda u celoj Grčkoj. Od 1907. godine uvedena je gradska policija zadužena za javnu bezbednost četiri velika grada, dok je u ostatku države brigu o javnom redu i miru zadržala žandarmerija. Ovaj rod policijskih snaga ukinut je 1984. godine, spajanjem žandarmerije i gradske policije u jedinstvene policijske snage.

Imajući u vidu da je Kareja jedino delimično urbanizovano naselje na Svetoj Gori, jedan policajac je boravio u njoj i bio pod komandom civilnih vlasti.¹¹

Osim jednog policajca, o kojem nema mnogo podataka, održavanje javnog reda i bezbednosti na Svetoj Gori bilo je u nadležnosti Sveštene epistasijske. Najznačajniji organi reda bili su *serdari* – hrišćani koji su imali pravo nošenja oružja.¹² Sveštena epistasijska je mogla da angažuje do 24 serdara, koji su bili zaduženi za različite aspekte zaštite javnog reda i bezbednosti. Oni se mogu podeliti u tri nejednake grupe. U prvu grupu spadaju četvorica koji su uvek boravili u Kareji i nazivani su *sejmenima*. Među njima je uvek jedan bio nadređen ostalima, jedan se nalazio u stalnoj pratnji prota, a dvojica su pozivali antiprosope (manastirske predstavnike) na sednice. Oni su vršili i razne druge tehničke poslove koji bi im bili poveravani od strane Sveštene opštine. U drugu grupu spadaju četvorica serdara koji su čuvali kopnenu granicu Svete Gore prema ostatku poluostrva Halkidiki. Oni su bili smešteni u mestu koje se nazivalo *Karaula* i nisu bili stalni, već su naizmenično obavljali tu dužnost. Najveći deo serdara spada u treću grupu, čiji je zadatak bio da brine o bezbednosti manastira, kelija, skitova, puteva, mostova, prolaza, manastirskih šuma itd. Oni su predstavljali mobilne oružane jedinice koje su bile u stalnom pokretu.¹³ Ukoliko bi u toku patroliranja otkrili da je počinjeno neko krivično delo ili prekršaj, imali su obavezu da o tome obaveste Svešteni epistasijski. Zatim bi bila formirana istražna komisija koju su činili jedan epistat,¹⁴ kajmakam i, ako je to neophodno zbog prirode krivičnog dela, lekar. Komisija zatim sastavlja izveštaj koji se šalje sudovima u Solunu.¹⁵ Zanimljivo je da su za vreme turske vladavine na Svetoj Gori postojale oružane snage, koje su činili hrišćani, i sa kojima su turski organi saradivali, iako nisu postavljali, niti su imali komandu nad njima.

Iz turskog perioda istorije Svete Gore sledeće činjenice imaju značaja za savremeni sistem zaštite javnog reda i poretka na Svetoj Gori: ustanovljavanje funkcije državnog predstavnika na Svetoj Gori koji ima određene nadležnosti i u poslovima bezbednosti i zaštite javnog reda, formiranje kolektivnog organa centralne uprave – Sveštene epistasijske, kao i formacijski raspored oružanih snaga, tako da obezbeđuju većinu svetogorskih manastira.

2. Policijske snage kao predmet diplomatskih borbi

Nakon što je u balkanskim ratovima grčka vojska zauzela Makedoniju, pa samim tim i poluostrvo Halkidiki, pojavio se problem sa priznavanjem grčkog suvereniteta nad Svetom Gorom. U vezu sa tim problemom dovodi se i tzv. *rusko pitanje*, odnosno položaj ruskih monaha na Svetoj Gori, koji su u momentu oslobođenja Svete Gore bili najbrojniji. Treba navesti i da je grčka država u tom

11 N. Αντωνόπουλος, *Opus citatum*, str. 72.

12 K. Βλάχου, *Ἡ χερσόνησος τοῦ Ἁγίου Ὁρους Ἄθω καὶ ἐν αὐτῇ μοναὶ καὶ μοναχοὶ πάλαι τε καὶ νῦν*, Βόλος 1903, str. 148.

13 *Ibidem*, str. 148.

14 Epistati su članovi Epistasijske.

15 Π. Καρολίδου, *Opus citatum*, str. 44.

periodu na Svetoj Gori držala samo malu policijsku jedinicu u Kareji. U julu 1913. godine jedna jedinica bugarske vojske je ušla na Svetu Goru, ali je ubrzo, nakon završetka Drugog balkanskog rata, napustila Aton. Jedan ruski vojni brod je uplovio u luku manastira Svetog Pantelejmona iste godine da bi deportovao sa Svete Gore pripadnike monaške jeresi imenoslavaca.¹⁶

Rusi, kao i ostali Sloveni, bili su prisutni na Svetoj Gori još u srednjem veku, da bi njihovo prisustvo kasnije slabilo i jačalo zavisno od političkih prilika u Rusiji i Turskoj.¹⁷ Mnogi grčki autori povezuju dolazak ruskih monaha na Svetu Goru sa panslavističkim pokretom, jer od 1839. godine broj ruskih monaha u manastiru Pantelejmon, a i širom Svete Gore naglo raste. Međutim, međunarodni ugovor koji je Rusima omogućio da u većem broju dolaze na Svetu Goru zapravo je Jedrenski mirovni ugovor, čiji je čl. 7 garantovao slobodu trgovine za sve ruske državljane, uz slobodu kretanja na celoj teritoriji Osmanskog carstva.¹⁸ Tako su mnogi ruski trgovci dolazili na Svetu Goru, ostavljali bogate priloge, a često primali i monaški postrig. Broj ruskih monaha na Svetoj Gori je naglo rastao, da bi početkom 20. veka dostigao cifru od 3.496, dok je u istom periodu grčkih monaha bilo neznatno manje – 3.276. Pored ruskih monaha značajan je bio broj stalno naseljenih laika iz Rusije, kojih je u istom periodu bilo oko 1.500.¹⁹ Ujedno je raslo interesovanje ruske države za položaj i status svetogorskih monaha u okviru Osmanskog carstva.²⁰

Sve gore navedene činjenice, kao i namera Rusije da obezbedi sigurnu pomorsku bazu u Sredozemnom moru, uticale su na to da Londonskim preliminarnim mirovnim ugovorom od 30/17. maja 1913. godine, kojim je okončan Prvi balkanski rat, ne bude rešen status Svete Gore. Članom 5 ovog mirovnog sporazuma saveznici prepuštaju velikim silama da odluče o sudbini Egejskih ostrva i poluostrva Atos. Bukureškim mirom iz 1913. godine, kojim je okončan Drugi balkanski rat, prećutno je priznat grčki suverenitet nad Svetom Gorom.²¹ Međutim, na ambasadorskoj konferenciji koja je održana u Londonu iste godine, Rusija je, pozivajući se na čl. 5 Londonskog mirovnog ugovora od 30/17. maja 1913. godine, sastavila protokol kojim je predviđena nezavisna i neutralna autonomija Svete Gore sa posebnim sistemom uprave.²² Glavni organ svetogorske samouprave bio bi *Savet (Protat, Sabor)*,²³ u čijoj nadležnosti bi se

16 N. Αντωνόπουλος, *Opus citatum*, str. 85.

17 P. Hristu, *Sveta Gora Atonska*, Društvo prijatelja Svete Gore Atonske, Beograd 2009, str. 252–258.

18 Σ. Παπαδάτος, *Η πολιτειακή θέσις του Αγίου Όρους*, Αθήναι 1965, str. 34.

19 Γ. Σιδηρόπουλος, *Άγιον Όρος-Αναφορές στην ανθρωπογεογραφία*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2000, str. 110.

20 Tako je čl. 22 Sanstefanskog sporazuma predviđeno da ruski monasi na Svetoj Gori zadržavaju sva stečena prava kao i tri manastira i njihove područne ustanove. T. Holland, *The European concert in the Eastern question, A collection of treaties and other public acts, Oxford 1885*, str. 346. Takođe, čl. 62 Berlinskog mirovnog ugovora garantovao je jednaka prava svim monasima na Svetoj Gori bez obzira iz koje zemlje potiču. T. Holland, *The European concert in the Eastern question, A collection of treaties and other public acts, Oxford 1885*, str. 307.

21 Σ. Παπαδάτος, *Opus citatum*, str. 38.

22 „Le Mont Athos aura une autonomie independante et neutre“. Kompletan tekst protokola u originalu na francuskom i grčki prevod: Σ. Παπαδάτος, *Opus citatum*, str. 39–40.

23 U skladu sa Prokolom u ovaj organ bi ulazili predstavnici svih manastira, koji imaju pravo svojine na svetogorskoj zemlji. Dakle, radi se o organu koji danas nosi naziv Sveštena opština.

nalazila zaštita javnog reda i bezbednosti. Predviđeno je postojanje policijskih snaga, ali nije određen tačan broj policajaca koji bi bio angažovan. Policijske snage Svete Gore bile bi zadužene i za bezbednost svetogorske obale. Predviđeno je da budu opremljene lakim brodovima, kojih ne može biti više od dva, a izričito je zabranjena nabavka podmornica. Svaki od brodova mogao bi biti opremljen topovima kalibra do 70 mm, ali bez instalacija za lansiranje torpeda ili postavljanje mina. Zanimljivo je da je više od jedne trećine ovog inače veoma kratkog protokola posvećeno pitanju policijskih snaga na Svetoj Gori. Postavlja se pitanje zašto je Rusija bila toliko zainteresovana za zaštitu javnog reda i bezbednosti na Svetoj Gori. Prilikom rešavanja tzv. *atonskog pitanja* Rusija je nastojala da Svetu Goru stavi pod svoju visoku zaštitu ili pod zajedničku zaštitu (kondominijum) šest pravoslavnih država. Formiranje organa javnog reda koji bi bili pod upravom Svete Gore, nezavisni od bilo koje države, uklapa se u ove težnje. Osim toga, organi reda, kao državni organi, predstavljaju izraz suvereniteta jedne države, pa je Rusija na svaki način želela da izbegne mogućnost da grčka policija preuzme zaštitu javnog reda i bezbednosti na Svetoj Gori, jer bi se time donekle prejudicirao konačni međunarodnopravni položaj Svete Gore.²⁴

Namere Rusije nisu naišle na odobravanje drugih velikih sila, pa je ruska vlada bila primorana da pregovara direktno sa grčkom vladom oko budućeg statusa Svete Gore. Iako grčki autori često kritikuju stavove tadašnje grčke vlade, tvrdeći da je bila inertna i popustljiva prilikom pregovora sa Rusijom,²⁵ treba istaći da su se grčke vlasti našle u veoma nezahvalnom položaju: očekujući sa jedne strane podršku Rusije za svoje pretenzije u Epiru, a sa druge pokušavajući da umanje njen uticaj na Svetoj Gori. Iz tih razloga je grčka vlada dala garancije ruskoj vladi da će poštovati princip neutralnosti, udaljiti vojsku sa poluostrva i otpočeti postupak razgraničenja (delimitacije) Svete Gore. U novembru 1913. godine Rusija daje predlog da grčki i ruski konzuli u Carigradu otpočnu pregovore o organizaciji žandarmerije, organizaciji pravosuđa i drugim praktičnim pitanjima. Prihvatajući bilateralne pregovore grčka vlada je „atonsko pitanje“ prenela sa međunarodnog na nivo grčko-ruskih odnosa.²⁶ Grčki konzul iz Carigrada izvestio je u novembru 1913. godine grčku vladu o rezultatima pregovora. Iz dokumenta se vidi da je dogovoreno osnivanje lokalne policije nezavisne od Sveštene opštine ili nekog drugog svetogorskog organa uprave. Nije precizirano pod čijom upravom bi se takvi policijski organi nalazili, ali je izvesno da ne bi bili u sastavu snaga grčke policije, jer to Rusima svakako nije bilo prihvatljivo.

Pregovori nisu dali rezultata, pa je u februaru 1914. godine ruski konzul u Carigradu zatražio od grčkog konzula obnavljanje pregovora koji su ranije započeti. Prva tema bila je organizacija žandarmerije na Svetoj Gori, ali je ubrzo došlo do ponovnog prekida pregovora. Grčkom konzulu je u maju 1914. godine predat novi predlog, koji dosta detaljnije uređuje svetogorski sistem

24 Treba napomenuti da su ambasadorskoj konferenciji u Londonu stigla dva memoranduma: jedan koji su sastavili ruski kelioti i kojim se traži internacionalizacija svetogorskog pitanja i drugi koji je poslala Vaseljenska patrijaršija štiteći postojeći poredak na Svetoj Gori. Pošto se oba memoranduma ne bave pitanjem javnog reda i bezbednosti, nisu obrađena u ovom radu. N. Αντωνόπουλος, *Opus citatum*, str. 90–92.

25 Σ. Παπαδάτος, *Opus citatum*, str. 40; N. Αντωνόπουλος, *Opus citatum*, str. 97; Α Βαμβέτσος, *Opus citatum*, str. 8.

26 N. Αντωνόπουλος, *Opus citatum*, str. 97.

uprave. Predviđeno je da civilnu vlast vrši komesar postavljen od strane grčke Vlade i odgovoran Ministarstvu spoljnih poslova Grčke. Za zaštitu javnog reda i bezbednosti biće osnovane snage žandarmerije, čiji će broj biti naknadno utvrđen i nalaziće se pod komandom komesara. Ovim predlogom Rusija je, između ostalog, planirala da postavi svog konzula na Svetoj Gori, koji bi uživao diplomatske imunitete i privilegije, a koji bi brinuo o položaju ruskih monaha na Svetoj Gori.²⁷ Njegov zadatak bi, između ostalog, bio da nadgleda formiranje snaga žandarmerije, vodeći računa da broj ruskih i grčkih državljana koji su angažovani u ovim jedinicama bude jednak. Iz ovog predloga vide se nastojanja Rusije da konačno reši „atonsko pitanje“ nudeći Grčkoj da dobije upravu nad Svetom Gorom, koju će na indirektan način deliti sa Rusijom. Predlog o slanju ruskog konzula, a ne komesara ili guvernera, pokazuje da je Rusija prihvatila Svetu Goru kao teritoriju koja njoj ne pripada. Međutim, pravo konzula da uređuje sastav jedinica žandarmerije i jednaka zastupljenost ruskih i grčkih državljana pokazuje da je ovim predlogom učinjen pokušaj podele vlasti nad Svetom Gorom između Rusije i Grčke, uz istovremeno zapostavljanje interesa ostalih nacionalnosti koje postoje na Svetoj Gori.

Ni ovaj predlog nije prihvaćen, a ujedno predstavlja poslednji zvaničan pokušaj Rusije da utiče na regulisanje konačnog statusa Svete Gore.²⁸ O planovima Rusije bio je obavešten i Nikola Pašić preko Živojina Balugdžića iz Atine, koji u svom dopisu kaže da je od ruskog predstavnika doznao da je dogovoren provizorijum koji podrazumeva privremenu organizaciju lokalne samouprave, žandarmerije i pravosuđa, kao i da Rusija ne odustaje od internacionalizacije svetogorskog pitanja. Pašićeva reakcija bila je očekivana: „Može se primiti provizorijum, ali tako da Hilandar potpadne pod upravu srpsku“²⁹ Izbijanje Prvog svetskog rata privremeno je stavilo u drugi plan „atonsko pitanje“, dok je Oktobarska revolucija označila konačan kraj svakog interesovanja Rusije i kasnije Sovjetskog saveza za status Svete Gore.

Konačno priznanje grčkog suvereniteta nad Svetom Gorom učinjeno je mirovnim sporazumom iz Sevra od 10. avgusta 1920. godine, sklopljenim između sila Antante i Turske. Članom 13 ovog ugovora Grčka se obavezala da prizna i očuva tradicionalna prava i slobode, koje uživaju negrčke monaške zajednice na Svetoj Gori u skladu sa čl. 62 Berlinskog mirovnog ugovora iz 1878. godine. Ovaj ugovor nikada nije stupio na snagu, jer je Turska kasnije odbila da ga ratifikuje. Posle grčko-turskog rata, 24. jula 1923. godine sklopljen je Lozanski mir, kojim su utvrđene tursko-grčke granice. Uz mirovni ugovor potpisan je protokol kojim se Grčka obavezala da ratifikuje Mirovni ugovor iz Sevra, čime je potvrdila svoju obavezu zaštite manastira u kojima se nalaze monasi negrčkog porekla.

Diplomatska borba oko međunarodnopravnog položaja Svete Gore, čiji su glavni protagonisti bili Grčka i Rusija, dotakla se između ostalog i organizacije snaga žandarmerije na Svetoj Gori. Za savremeni sistem zaštite javnog reda i poretka na Svetoj Gori značajne su sledeće činjenice koje se vezuju za period

27 Kompletan tekst predloga u originalu na francuskom i grčki prevod: Σ. Παπαδάτος, *Opus citatum*, str. 41–46.

28 N. Αντωνόπουλος, *Opus citatum*, str. 98.

29 R. Radić, *Hilandar u državnoj politici kraljevine Srbije i Jugoslavije 1896–1970*, JP Službeni list, Beograd 1998, str. 81.

diplomatskih borbi oko „atonskog pitanja“: guverner (predstavnik države) odgovoran je Ministarstvu spoljnih poslova Grčke, što ima određenu simboliku, vojne jedinice udaljene su sa Svete Gore, a želja da se pokaže i dokaže grčki suverenitet nad Svetom Gorom rezultirala je prenošenjem obaveze zaštite javnog reda i bezbednosti sa svetogorskih organa na grčku državu i policiju.

3. Savremena organizacija zaštite javnog reda i bezbednosti na Svetoj Gori

Nakon što je mirovnim ugovorom iz Lozane priznat grčki suverenitet nad Svetom Gorom, pristupilo se uređenju njenog statusa u okviru grčke države. Na Svetoj Gori je u maju 1924. godine formirana petočlana komisija (sastavljena od svetogorskih monaha), koja je za samo par dana sastavila nacrt Statuta – *Konstitutivne povelje*. Već 10. maja iste godine Dupli vanredni sabor u kojem su učestvovala po dva predstavnika svakog manastira usvojio je predloženi nacrt,³⁰ uputivši ga na potvrdu grčkoj Vladi. Vlada je formirala šestočlanu komisiju sa ciljem da prouči predlog koji su svetogorci uputili. Komisija je sastavila dva akta: jedan kojim Nacionalna skupština prihvata predloženu Konstitutivnu povelju i drugi koji predstavlja predlog zakona kojim se dopunjuju praznine i otklanjaju propusti koje je komisija pronašla u dostavljenom nacrtu. Nacrt zakona o ratifikaciji Konstitutivne povelje nije izglasan u Skupštini, već je proglašen kao Zakonodavni dekret br. 10. od 16. septembra 1926. godine.³¹

Položaj Svete Gore kao samoupravnog dela grčke teritorije regulisan je i grčkim Ustavom iz 1925. godine. Ustavotvorni odbor je na predlog komisije, čiji je zadatak bio da prouči Konstitutivnu povelju Svete Gore, uneo u nacrt Ustava iz 1925. godine pet članova kojima se utvrđuju privilegije Svete Gore i suverena prava grčke države na Atosu. Nacrt Ustava je usvojen, a odredbe o Svetoj Gori su prenošene uz manje izmene kroz sve grčke ustave, da bi danas sve odredbe bile integrisane u čl. 105 Ustava Grčke, koji se sastoji od pet tačaka.

Ustavno regulisanje zaštite javnog reda i bezbednosti na Svetoj Gori učinjeno je st. 4 čl. 105 Ustava Grčke, u kojem stoji da se striktno poštovanje svetogorskog poretka u odnosu na upravna pitanja nalazi pod vrhovnim nadzorom države, koja je isključivo odgovorna za čuvanje javnog reda i bezbednosti.³² Iz ove formulacije postaje jasno da briga o javnom redu nije više u nadležnosti Sveštene epistasisije ili nekog drugog svetogorskog organa, već postaje isključiva nadležnost države. Ako se st. 4 čl. 105 Ustava Grčke dovede u vezu sa st. 5 čl. 105, koji propisuje da se pomenute vlasti države sprovode preko guvernera, onda postaje jasno da je najviši organ zadužen za nadzor javnog reda i bezbednosti na Svetoj Gori – *guverner*.³³ Time ranije pomenuti serdari i sejmeni, koji su se nalazili u službi

30 Saboru nisu prisustvovali predstavnici ruskog manastira.

31 Zakonodavne dekrete izdaje izvršna vlast na osnovu posebnog zakonodavnog ovlašćenja. N.Δ. 10/16.09.1926., ΦΕΚ Α' 309/1936.

32 H. Papastatis, Savremeni pravni status Svete Gore, *Zbornik radova Vizantološkog instituta*, br. 41/2004, str. 526.

33 E. Δωρής, *Το δίκαιον του Αγίου Όρους Άθω*, Αθήνα-Κομοτηνή 1994, str. 134.

Sveštene epistasisije, gube značaj koji su imali u vreme turskog ropstva. Takođe, zaštita javnog reda i bezbednosti nije više u nadležnosti svetogorskih organa centralne uprave, što znači da monasi i monaška zajednica nemaju nikakvu odgovornost u tom domenu. Grčka država je preuzela brigu o javnom redu, što je u skladu sa savremenom organizacijom državne uprave. Posledica ovog ustavnog rešenja je čl. 5 Zakonodavnog dekreta kojim se potvrđuje Konstitutivna povelja Svete Gore, a koji propisuje da se žandarmerija i personal guvernarata nalaze pod direktnom vlašću guvernera.

Postavlja se pitanje koja su ovlašćenja guvernera prilikom vršenja nadzora nad javnim redom i bezbednošću. Iako to nije uređeno ni Konstitutivnom poveljom, niti Ustavom i zakonima, u literaturi se često zastupa mišljenje da guverner ima obavezu primene opšteg državnog zakonodavstva, pa se iz te pretpostavke deriviraju pojedinačna guvernerova ovlašćenja. U njih spadaju: pravo izdavanja naredbi policijskim organima u vezi sa svim aspektima zaštite javnog reda i bezbednosti, odlučuje o zabrani ulaska i izlaska sa Svete Gore i slobodi kretanja lica koja mogu ugroziti javni red, brine o bezbednosti svih vrednosti i relikvija koje se čuvaju u manastirima, preko policijskih organa sprovodi odluke koje donosi sam na osnovu ovlašćenja koja poseduje ili koje su doneli drugi državni organi i sl.³⁴ Na osnovu svega iznetog, može se zaključiti da su ovlašćenja grčkog guvernera u oblasti zaštite javnog reda i poretka daleko veća od ovlašćenja koja su imali turski upravitelji (kajmakami), jer guverner upravlja policijskim snagama bez obaveze da se prethodno konsultuje sa Sveštenom epistasijom ili bilo kojim drugim svetogorskim organom uprave. Iako deluje da su centralni organi uprave na Svetoj Gori ostali bez mogućnosti da ograniče samovolju guvernera u pitanjima zaštite javnog reda i poretka, treba istaći da je guverner službenik Ministarstva spoljnih poslova,³⁵ pa Sveštena opština može posredno, preko ministarstva, uticati na odluke guvernera.

U skladu sa Konstitutivnom poveljom, Sveštena epistasija, kao izvršni organ Sveštene opštine, zadužena je za komunalne poslove iz nadležnosti lokalne samouprave u jedinom naselju na Svetoj Gori – Kareji. U skladu sa čl. 37 ona je dužna da se stara, između ostalog, i o uljudnom i pristojnom ponašanju svih koji u Kareji borave, progoneći sa svojim organima – sejmenima i serdarima svakog pijanicu, besposličara itd., a po potrebi može da zatraži i pomoć državne policije. Uloga serdara i sejmena se dakle svela na neku vrstu komunalne policije, koja nema široka ovlašćenja poput regularnih policijskih snaga, dok je Sveštena epistasija od organa koji komanduje oružanim snagama reda na Svetoj Gori postala neka vrsta organa lokalne samouprave, zaduženog za komunalne poslove Kareje i njene okoline.³⁶

Zaključujući, može se navesti da je regulisanjem konačnog međunarodnog položaja Svete Gore Lozanskim mirom iz 1923. godine i statusom Svete Gore u unutrašnjem pravnom poretku Grčke države donošenjem Konstitutivne povelje iz 1926. godine, zaštita javnog reda i bezbednosti na Svetoj Gori preneti na grčku

³⁴ *Ibidem*, str. 135.

³⁵ *Ibidem*, str. 141.

³⁶ Naravno, to ne znači da Sveštena epistasija nema neka druga značajna ovlašćenja kao izvršna i sudska vlast. Π. Παναγιωτάκου, Η οργάνωσις του μοναχικού πολιτεύματος εν Αγίω Όρει Άθω, Αθήναι 1949, str. 130.

žandarmeriju i guvernera Svete Gore. Snage grčke žandarmerije instalirane su u Kareji i pojedinim manastirima u skladu sa potrebama.³⁷ Svetogorski organi uprave nemaju više nikakvih nadležnosti u oblasti zaštite javnog reda i bezbednosti.

Period mira i stabilnosti na Svetoj Gori nije dugo trajao. Izbijanje Drugog svetskog rata dovelo je do nemačko-bugarske okupacije severne Grčke, koja je ponovo probudila neslaganja između grčkog i slovenskog monaštva na Svetoj Gori. Ruski i bugarski monasi priželjkivali su dolazak bugarske vojske na Svetu Goru i ponovnu internacionalizaciju svetogorskog pitanja.

Ubrzo nakon što su nemačke trupe ušle u Grčku 1941. godine, snage grčke žandarmerije povukle su se sa Svete Gore. Sveštena opština je organizovala neku vrstu građanskih straža da bi sačuvala javni red i bezbednost.³⁸ U maju 1941. godine grčka žandarmerija se ponovo vratila na Svetu Goru. Njene snage brojale su 18 osoba, što je bilo nedovoljno da se zaštiti manstirska imovina od bandi koje su vršile pljačke, razbojništva i ubistva. Zato je tokom trajanja okupacije broj žandarma stano povećavan, da bi početkom 1944. godine u službi žandarmerije bilo angažovano pedeset osoba. Žandarmerija je bila zadužena za zaštitu javnog reda i bezbednosti i primenjivala je grčke zakone.³⁹

Pitanje zaštite javnog reda i poretka našlo se tokom Drugog svetskog rata još jednom u centru pažnje i diplomatskih borbi. Predstavnici bugarskog i ruskog manastira u kontaktima sa nemačkim i bugarskim okupacionima snagama stalno su isticali nemogućnost grčke žandarmerije da ih zaštiti i zahtevali da brigu o zaštiti javnog reda i bezbednosti preuzmu bugarska i nemačka vojska. Međutim, njihovi zahtevi nisu bili ispunjeni.

Relativno mirna situacija potrajala je sve do februara 1944. godine, kada je grupa gerilaca ELAS-a upala u manastir Vatoped. Nakon što su im monasi predali zalihe hrane koje su tražili, oteli su 11 žandarma raspoređenih na položajima pri manastirima koji se nalaze na samom severu Svete Gore. Usledila je brza reakcija D. Romanosa, koji je u tom trenutku bio v. d. direktora Uprave Svete Gore. On se sastao na ostrvu Amuljani sa vođama partizanskog pokreta i objasnio im da će ukoliko nastave sa otmicama preostalih žandarma, na Svetu Goru ući bugarska vojska koja se nalazila u obližnjem Jerisu. Nakon tog sastanka prestale su otmice žandarma.⁴⁰

I pored svih napora, kako grčkih manastira, tako i civilne uprave na Svetoj Gori, ostanak grčke žandarmerije na Atonskom poluostrvu nije bio osiguran. Novi izazov predstavljao je najavljeni dolazak *Bataljona sigurnosti*,⁴¹ o čemu je bila obavještena i nemačka vojna policija u Kreji. Sa ciljem ulaska na Svetu Goru, jedan bataljon se uputio ka obližnjem ostrvu Amuljani, gde su maskirani u partizane pokušali da izvrše napad na jedinice ELAS-a, koje su se nalazile na ostrvu.

37 Ispostave žandarmerije postojale su pored manastira Hilandara, Vatopeda, Zografa, u luci Dafni i drugim manastirima.

38 Snage građanske zaštite (Πολιτοφυλακή) su u slučaju nužde mogle da zatraže pomoć nemačke vojske koja je bila stacionirana u Jerisosu, izvan granica Svete Gore. Δ. Τσάμης, *Άγιον Όρος, Προσέγγιση στην πρόσφατη ιστορία του*, Ορθόδοξη Χριστιανική Αδελφότης Λυδία, Θεσσαλονίκη 1986, str. 68.

39 *Ibidem*, str. 69.

40 *Ibidem*, str. 76.

41 Bataljoni sigurnosti (*Τάγματα Ασφαλείας*) bili su grčke paravojne snage u službi okupatora.

Međutim, nemački lučki stražar, neobavešten o svemu što se dešava, izvestio je bugarske jedinice u Jerisu o njihovom prisustvu i pozvao ih da eliminišu osobe za koje je mislio da su partizani. U sukobu koji je usledio i koji je potrajao sve dok obe strane nisu shvatile o čemu se radi, poginula su četiri pripadnika bataljona, što je poremetilo njihove namere o ulasku na Svetu Goru.⁴²

Svakako da su svi ovi događaji uticali na to da se broj žandarma na Svetoj Gori stalno smanjuje. Oni koji su ostali nisu izlazili izvan Kareje,⁴³ a već u maju 1944. godine Svetu Goru su napustili svi javni službenici, uključujući naravno i žandarmeriju. Oni će se vratiti tek 27. aprila 1945. godine i brinuće o zaštiti bezbednosti na Svetoj Gori u toku grčkog građanskog rata sve do 1949. godine.⁴⁴

Događaji iz Drugog svetskog rata pokazali su da zakonodavna rešenja iz 1926. godine nisu bila u potpunosti prilagođena kompleksnoj svetogorskoj realnosti. Monasi ruskog i bugarskog porekla nisu odustali od ideje o internacionalizaciji svetogorskog pitanja, što je predstavljalo samo još jedan od izazova za opstanak grčke žandarmerije na Svetoj Gori u Periodu Drugog svetskog rata. Takođe, pokazalo se da je prenošenje svih nadležnosti iz domena zaštite javnog reda i bezbednosti sa svetogorskih organa uprave na državu i guvernera bio ishitren korak, koji je u određenom trenutku ugrozio bezbednost lica i imovine na Svetoj Gori. U periodima ratnih dešavanja i nestabilnosti na Svetoj Gori su jedino monaški organi uprave ostali i funkcionisali besprekorno, dok se državni aparat brzo raspao, a državni službenici lako napustili svoja zaduženja, brinući o sopstvenim životima. Još jednom u istoriji se diplomatska veština monaha pokazala kao njihovo najsigurnije oružje za prevazilaženje teških situacija.

4. Savremeni izazovi zaštite javnog reda na Svetoj Gori

Za zaštitu javnog reda i bezbednosti na Atonskom poluostrvu zadužena je grčka policija, koja predstavlja pravnog naslednika grčke žandarmerije. Na Svetoj Gori se nalazi jedna policijska uprava, u Kreji i devet policijskih stanica, smeštenih u blizini određenih manastira. Svaka policijska stanica je zadužena za bezbednost najmanje dva objekta, bilo manastira ili manastirskih područnih ustanova (skitova, kelija itd). Pošto je na Svetoj Gori zabranjen ulazak ženama, policijski službenici dolaze na Svetu Goru u smenama, koje obično traju nedelju dana. Policijska uprava u Kareji obavlja i druge poslove iz delokruga ministarstva unutrašnjih poslova.

Savremeni izazovi sa kojima se policijske snage na Svetoj Gori suočavaju identični su problemima koji opterećuju rad grčke policije uopšteno, a to su nedostatak ljudstva i tehnike, kao i zastarelost opreme. Iz intervjua koji je jedan od pripadnika grčke policije dao dnevnim novinama 30. juna 2013. godine šira javnost je po prvi put upoznata sa teškim uslovima u kojima se nalazi grčka policija na Svetoj Gori. Nakon opštih mera smanjenja broja policijskih službenika zaposlenih na Halkidikiju, na Svetoj Gori je ostalo 55 policijskih službenika, što

42 *Ibidem*, str. 78.

43 *Ibidem*, str. 79.

44 *Ibidem*, str. 82.

znači da se dnevno na celom poluostrvu nalazi manje od 20 policajaca. Oni su podeljeni u deset stanica, pa je broj onih koji dežuraju u stanicama spao na dva ili tri po smeni. Svih deset stanica poseduje tri policijska automobila, od kojih se dva nalaze u Kareji.⁴⁵ Kada se tome dodaju izolovanost poluostrva, nedostatak putne mreže, konfiguracija terena, razuđenost monaških naseobina i specifične potrebe monaške zajednice, može se zaključiti da sistem zaštite javnog reda na Svetoj Gori ne funkcioniše na zadovoljavajući način.

Nezavidno stanje u kojem se našla policija na Svetoj Gori podstakla je poslanika opozicione stranke H. Papasa da 19. jula 2013. godine uputi poslaničko pitanje ministru javnog reda i zaštite građana i ministru rada i socijalne zaštite. U okviru poslaničkog pitanja on je izneo sledeće tvrdnje: policijskim snagama na Svetoj Gori nedostaje ljudstvo, vozila za patroliranje, oprema, gorivo, što sve zajedno dovodi do toga da policijske snage uopšte ne patroliraju poluostrvom, a to posebno ugrožava monahe u udaljenim i izolovanim kelijama i sličnim naseobinama. Zatim, on tvrdi da je na Svetoj Gori prisutan veliki broj ilegalnih imigranata, koji su zaposleni pri manastirima na različitim poslovima. Navodi i primer albanskih imigranata koji prevoz na mulama do vrha Atona preskupo naplaćuju poklonicima, i to posebno strancima. On se osvrće i na problem negrčkih državljana koji rade kao vozači bez bilo kakvih papira ili dozvola, a razvoze brojne posetioce po celom poluostrvu. Iz svih pomenutih razloga, poslanik H. Papas je zatražio od ministara da obaveste parlament o svojim saznanjima i preduzetim merama kako bi se zaštita javnog reda i bezbednosti na Svetoj Gori poboljšala.⁴⁶

Nakon manje od mesec dana, ministar javnog reda i zaštite građana uputio je grčkom Parlamentu odgovor na postavljeno pitanje. Što se tiče manjka ljudstva, Ministar tvrdi da će Policijska direkcija Halkidikija, pod kojom se nalazi i policijska uprava na Svetoj Gori, dobiti pojačanje u ljudstvu i to po različitim osnovama – prekomandama, prijemom novih službenika i sl. Međutim, i sam ministar priznaje da je broj policajaca ispod onog koji je predviđen, ali i da je to slučaj sa svim policijskim službama u celoj Grčkoj. Što se tiče opreme, ministar ističe da je Policijska direkcija Halkidikija predala policijskim službama Svete Gore devet vozila različitih kategorija, dok istovremeno traje postupak nabavke još pet vozila. Po navodima ministarstva, pored vozila, policija na Svetoj Gori je opremljena komunikacionim sistemima i svim drugim sredstvima neophodnim za rad. Što se tiče ilegalnih imigranata, ministar je dostavio informaciju da su odeljenja za suzbijanje ilegalne imigracije tokom 2013. godine svakodnevno vršila kontrolu stranih državljana koji borave na Svetoj Gori i da su u tim akcijama privedene 123 osobe, od kojih je 19 udaljeno sa Svete Gore zbog ilegalnog ulaska ili boravka. Što se tiče stranih državljana koji bez dozvole obavljaju poslove prevoza poklonika i posetioaca, ministar je obavestio Parlament da se sprovede stalne kontrole vozača koji su angažovani na Svetoj Gori. Takođe, danima u kojima nema brodskih veza sa svetogorskim lukama zbog vremenskih neprilika, kontrolna jedinica proverava

45 Υπολειπουργεί η... ΕΛΑΣ στο Άγιον Όρος, Αγγελιοφόρος της Κυριακής, 30. jun 2013. godine, dostupno na: <http://www.agelioforos.gr/default.asp?pid=7&ct=1&artid=182194>, (28. 1. 2015).

46 Pitanje br. 13165/19-07-2013, dostupno na: http://www.hellenicparliament.gr/Koinovouleftikos-Elenchos/Mesa-Koinovouleftikou-Elegxou?pcm_id=0fadfe0c-5278-4f70-8a4e-aac9a4cf1235, (28. 1. 2015).

jedini kontinentalni prelaz ka Svetoj Gori, kako bi sprečila nedozvoljen ulazak lica i vozila na njenu teritoriju. Pored ostalog, u odgovoru se napominje da je Sveštenoj epistaciji poslat dopis 30. oktobra 2012. godine u kojem se manastirima preporučuje da preduzmu mere zaštite i obezbeđivanja kulturne i istorijske baštine, relikvija i drugih svetinja koje se nalaze u njihovoj svojini. Ministarstvo je tražilo da se posebna pažnja obrati na zaštitu relikvija koje se nalaze u manastirskim područnim ustanovama (kelijama, skitovima i sl.), koje su zbog morfologije terena i izolovanosti laka meta kriminalaca. Takođe, ministarstvo je dalo uputstva Policijskoj direkciji Halkidikija da kroz osavremenjivanje planova delovanja pojača patroliranje u onim oblastima u kojima je to neophodno, uz što bolju iskorišćenost postojećih potencijala.⁴⁷

Iz svega navedenog vidi se da policija na Svetoj Gori pati od istih simptoma koji muče grčku policiju uopšteno. Iako se informacije koje potiču od službenika policije sa Svete Gore i od Ministarstva javnog reda i zaštite građana donekle razlikuju, u suštinskim pitanjima se poklapaju: postoji stalni nedostatak ljudstva, opreme i vozila, kontrole imigranata su nedovoljne a kontrola saobraćaja skoro da se ne vrši. I kao što se to dešavalo ranije u prošlosti, tako i danas kada država ne može da obezbedi zaštitu javnog reda, ona tu obavezu prebacuje na manastire i organe centralne uprave Svete Gore, pa tako najsigurniju zaštitu manastirskih vrednosti predstavljaju savremeni alarmni sistemi koje većina manastira poseduje.⁴⁸

Zaključak

Zaštita javnog reda i bezbednosti na Svetoj Gori predstavlja kompleksan problem, a ta kompleksnost je posledica geografskih odlika terena, istorijskih prilika i neprilika, diplomatskih pretenzija i sukoba, a iznad svega duhovnih potreba pravoslavne monaške zajednice kojoj ovaj prostor pripada. Izazovi sa kojima se snage reda suočavaju na ovom prostoru najpre su geografske i antropološke prirode. Atos je i danas nepristupačno i izolovano poluostrvo, a njegova geomorfolgija otežava izgradnju putne mreže koja bi povezala sve manastire. U monaškim naseobinama na Atosu žive monasi poreklom iz najrazličitijih delova sveta, dok je jedan broj manastira naseljen isključivo monasima iz određenih pravoslavnih država. Jezičke i često kulturološke razlike, takođe, predstavljaju jedan od izazova za organe javnog reda.

Mnoge istorijske činjenice utiču na organizaciju monaštva na Svetoj Gori, posebno imajući u vidu konzervativni karakter monaških zajednica i kulturno-istorijski i verski značaj manastira i njihovih područnih ustanova. U prvom periodu istorije svetogorskog monaštva, monasi su formirali male naseobine živeći u siromašnim i od sveta udaljenim kelijama i kolibama. Ovaj oblik

47 Akt Ministarstva javnog reda i zaštite građana, br. protokola 7017/4/16743, dostupno na zvaničnoj internet prezentaciji grčkog Parlamenta: <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-476a34d732bd/8174764.pdf>, (28. 1. 2015).

48 Υπολειτούργει η... ΕΛΑΣ στο Άγιον Όρος, Αγγελιοφόρος της Κυριακής, 30. jun 2013. godine, dostupno na: <http://www.agelioforos.gr/default.asp?pid=7&ct=1&artid=182194>, (28. 1. 2015).

monaštva, kao jedan od najzahtevnijih opstao je na Svetoj Gori do danas. Zaštita takvih objekata predstavlja poseban izazov, pogotovo imajući u vidu da se u brojnim takvim kelijama nalaze skupoceni darovi koje su vernici, među kojima i brojni vladari, vekovima poklanjali monasima u znak zahvalnosti i podrške.

Monasi su na Atosu još od najranijih vremena formirali neku vrstu organizacije, pri čemu je značajnu ulogu imao prvi među njima ili na grčkom – *prot*. Vremenom su se oblici i sastav centralnih organa uprave menjali, da bi za vreme turske vladavine bio formiran sistem uprave kakav danas postoji. U svim periodima istorije Svete Gore zaštita javnog reda i bezbednosti nalazila se na neki način u nadležnosti organa centralne uprave. Države u okviru kojih se nalazila Sveta Gora bile su zainteresovane za održavanje mira i poretka na teritoriji Atonskog poluostrva. Prvi put je neka vrsta civilnog predstavnika na Svetoj Gori uvedena u 17. veku, da bi danas guverner Svete Gore preuzeo u potpunosti u svoju nadležnost zaštitu javnog reda i bezbednosti. Pod njegovom vlašću se nalaze jedinice grčke policije, koja je raspoređena po celom poluostrvu. I pored toga što savremena organizacija uprave podrazumeva da su organi javnog reda državni organi, pokazalo se u praksi da su organi monaške zajednice istrajniji i često dosta efikasniji u vršenju poslova zaštite javnog reda i poretka.

Izazovi sa kojima se grčka policija suočava nisu zaobišli ni njene snage na Svetoj Gori. To su nedostatak ljudstva, opreme i vozila. Pored toga pojavili su se i novi izazovi: ilegalni imigranti, pojačan intenzitet saobraćaja zbog velikog broja posetilaca i sve veća ugroženost monaških kelija koje se nalaze u udaljenim i zabitim oblastima poluostrva. Iz navedenog se može zaključiti da trenutni sistem zaštite javnog reda nije u stanju da u dovoljnoj meri zaštiti svetogorske manastire i njihove područne ustanove, pa brigu o tome preuzimaju sami manastiri nabavkom najsavremenijih alarmnih sistema.

Diplomatska borba oko suvereniteta nad Svetom Gorom koja se u drugoj deceniji 20. veka vodila između Rusije i Grčke, stvorila je situaciju u kojoj se pitanje zaštite javnog reda i bezbednosti dovodilo u vezu sa konačnim rešenjem međunarodnog položaja Svete Gore. Pošto se ta borba završila međunarodnim priznanjem grčkog suvereniteta nad Svetom Gorom, grčka policija preuzela je obavezu zaštite javnog reda i poretka. Međutim, ta borba ostavila je traga i na odnose među svetogorskim monasima, pa se sve do danas na prisustvo grčke policije na Svetoj Gori gleda kao na dokaz grčkog suvereniteta nad ovom teritorijom. Imajući u vidu probleme sa kojim se grčka policija suočava, jedno od rešenja za njihovo prevazilaženje mogao bi biti angažman policijskih snaga iz drugih pravoslavnih država uz naravno priznanje grčkog suvereniteta i obavezu ispunjavanja guvernerovih naredbi. Tako bi se na najbrži način mogli otkloniti nedostatak ljudstva, opreme i sredstava, a ujedno i postići viši stepen zaštite svetogorskih manastira u kojima žive monasi negrčkog porekla. Tako bi i predrasude iz prošlosti bile lakše prevaziđene, jer Sveta Gora treba da bude mesto koje pravoslavne narode ujedinjuje, a posebno kada se radi o njenoj zaštiti i sigurnosti.

Literatura

1. Akt Ministarstva javnog reda i zaštite građana: br. protokola 7017/4/16743 [online], dostupno na: <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-476a34d732bd/8174764.pdf> (28. 1. 2015).
2. Fotić, A.; *Sveta Gora i Hilandar u Osmanskom carstvu XV – XVII vek*, Beograd, 2000.
3. Holland, T.; *The European concert in the Eastern question, A collection of treaties and other public acts*, Oxford, 1885.
4. Hristu, P; *Sveta Gora Atonska*, Društvo prijatelja Svete Gore Atonske, Beograd, 2009.
5. Jones, H. S.; Powell, J.E; *Thucydides Historiae*, Oxford, 1942.
6. Lentz, A.; *Herodiani technici reliquiae v. 1*, Lipsiae, 1867.
7. Papahrisantu, D.; *Atonsko monaštvo, počeci i organizacija*, Društvo prijatelja Svete Gore Atonske, Beograd, 2003.
8. Papastatis, H.; „Savremeni pravni status Svete Gore“, *Zbornik radova Vizantološkog instituta* 41/2004
9. Poslaničko Pitanje br. 13165/19-07-2013. Dostupno na: http://www.hellenicparliament.gr/Koinovouleftikos-Elenchos/Mesa-Koinovouleutikou-Elegxou?pcm_id=0fadfe0c-5278-4f70-8a4e-aac9a4cf1235 (28. 1. 2015).
10. Radić, R.; *Hilandar u državnoj politici kraljevine Srbije i Jugoslavije 1896–1970*, JP Službeni list, Beograd 1998.
11. Αντωνόπουλος, Ν.; *Ἡ συνταγματική προστασία τοῦ ἀγιορειτικοῦ καθεστῶτος*, Τροχαλία, Ἀθήνα, 1997.
12. Βαμβέτσος, Α.; *Το Ἅγιον Ὄρος και η ελληνική πολιτική*, Εστία, Ἀθήνα, 1917.
13. Βλάχου, Κ.; *Ἡ χερσόνησος τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθω και αἱ ἐν αὐτῇ μοναὶ και μοναχοὶ πάλαι τε και νῦν*, Βόλος, 1903.
14. Δωρῆς, Ε.; *Το δίκαιον του Αγίου Ὄρους Ἄθω*, Ἀθήνα-Κομοτηνή, 1994.
15. Παπαδάτος, Σ.; *Ἡ πολιτειακή θέσις του Αγίου Ὄρους*, Ἀθήνα, 1965.
16. Παπαχρυσάνθου, Δ.; *Ἡ διοίκηση τοῦ Ἁγίου Ὄρους*, Ἀθήνα, 1999.
17. Σιδηρόπουλος, Γ.; *Ἅγιον Ὄρος-Αναφορές στην ανθρωπογεογραφία*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Ἀθήνα, 2000.
18. Στέφανος Περὶ πόλεων= *Stephanus de urbibus: quem primus Thomas de Pinedo Latii jure donabat, & observationibus, scrutinio variarum linguarum, ac praecipue Hebraicae, Pheoniciae, Graecae & Latinae detectis illustrabat: his additae, prae eiusdem Stephani fragmentum*, Apud Rud. & Gerh. Wetstenios, Amstelaedami 1725, 55.
19. Τσάμης, Δ.; *Ἅγιον Ὄρος, Προσέγγιση στην πρόσφατη ιστορία του*, Ορθόδοξη Χριστιανική Αδελφότης Λυδία, Θεσσαλονίκη, 1986.
20. Υπολειτουργεῖ η... ΕΛΑΣ στο Ἅγιον Ὄρος: Ἀγγελιοφόρος της Κυριακῆς [online], dostupno na: <http://www.agelioforos.gr/default.asp?pid=7&ct=1&artid=182194> (28. 1. 2015).

PROTECTION OF PUBLIC ORDER AND SECURITY ON MOUNT ATHOS

Dalibor Djukic

Faculty of Law, University of Belgrade

Summary: Protection of public order and security on Mount Athos is associated with geographical features of the terrain, historical facts, diplomatic pretensions and conflicts, and above all the spiritual needs of the Orthodox monastic community that exists there for centuries. Mount Athos is still inaccessible and isolated peninsula, with no road network that would connect all the monasteries. The monks who live on Mount Athos are originally from most different parts of the world, so linguistic and cultural differences can be also one of the challenges for police forces of Mount Athos. Since the beginning of Mount Athos' history, monks were living in lodgings of different size and construction quality (cells, skete etc.). All these monastic lodging types exist until today. Some of them are situated in very in very isolated and desolate areas. Protection of these objects is difficult, especially if we know that in many such monastic cells we can find precious gifts that believers, including many rulers, donated to the monks. The monks on Mount Athos since earliest times formed some kind of organization with its own, separate legislative, administrative and judicial powers. In all periods of history of Mount Athos protection of public order and security was in some way under the jurisdiction of monastic administrative organs. When the civil authorities were introduced to the Holy Mountain in the 17th century one of their main duties was to supervise the protection of public order and security on Mount Athos. Today the Civil Governor of Mount Athos took full responsibility for the protection of public order and security. Under his rule are units of the Greek police, which are distributed throughout the peninsula. The Hellenic Police (including the forces in Mount Athos) is facing challenges, like the lack of manpower, equipment and vehicles. In addition, there appeared new challenges specific to the Mount Athos: illegal immigrants and increased traffic intensity due to the large number of visitors. From the above it can be concluded that the current system of protecting public order is not able to protect sufficiently the monasteries of Mount Athos and their dependencies. The author concludes that the Hellenic Police forces in Mount Athos should be supported by other orthodox countries and their police forces without a violation of Greek sovereignty over Mount Athos. That would be the most efficient way to eliminate the lack of manpower, equipment and resources, and also to achieve a higher level of protection of the monks of non-Greek origin.